

literatuur

Pier en oceaan, Oek de Jong,
uitg. Augustus, Amsterdam, 2012;
ISBN 978 90 204 1285 7; twee delen,
832 blz.; € 39,95.

Modernheidendrom bij Oek de Jong

tekst Tjerk de Reus
beeld RD, Henk Visscher

Oek de Jong staat volop in de schijnwerpers. Hij publiceerde een omvangrijke roman, die nu al beschouwd wordt als zijn grootste creatie ooit: "Pier en oceaan". Hierin schildert De Jong zijn zelfportret, waarin een sterke hang zichtbaar wordt naar eigentijdsheidendrom.

De nieuwe roman van Oek de Jong heeft iets overweldigends, alleen al door de enorme omvang. Het boek telt iets meer dan 800 bladzijden en is in twee delen uitgegeven. Het verhaal omvat de eerste achttien levensjaren van Abel Roorda, geboren in 1952. De focus ligt bij de ontwikkeling van kind tot jongvolwassene en daarom kun je dit boek een Bildungsroman noemen.

Niet alleen Abel komt in beeld, ook veel andere personen passeren de revue. Dat maakt deze roman breed en diep: Abels moeder en vader spelen een rol van belang, evenals hun voorgelacht. De roman is tegelijk een tijdroman waarin je een fijnzinnig beeld aantreft van het veranderende Nederland, van vlak na de oorlog tot begin jaren zeventig.

Slik en klei

Een roman is altijd meer dan 'slechts' een interessant verhaal. Oek de Jong is ergens mee bezig in deze roman, doelbewust en vasthoudend. Om het figuurlijk uit te drukken, in de sfeer van de roman: de auteur dregt in de

diepten om iets boven water te krijgen. Het gaat hem om iets ondoorgroendelijks wat alleen in artistieke vormgeving getoond kan worden.

Dat klinkt meteen een stuk minder eenvoudig dan te zeggen dat dit een roman is over Oek zelf, over zijn vader Klaas de Jong Ozn. (de bekende kerkhistoricus) en zijn grootvader Oebele de Jong. Want dat is het in zekere zin ook. Het is niet moeilijk om in de lijnen van Abels leven de contouren van Oek de Jongs biografie te ontdekken.

Maar tegelijk en misschien wel veel sterker is dit boek een bezinning op de vraag wie je bent als mens: de universele vraag die kunst en filosofie al eeuwenlang bezighoudt. Het antwoord daarop zoekt De Jong in de primaire dimensies van het menselijke bestaan. Hij maakt voelbaar hoe driften en erfelijkheidsfactoren het menselijk bestaan bepalen, evenals spirituele honger en verlangen naar liefde.

Miskotte

De Jong geeft in deze roman vorm aan zijn persoonlijke antropologie: zijn ervaring van het mens-zijn. Zonder hem daarmee onmiddellijk weg te zetten kun je daar, in dit geval, de kwalificatie "heidendrom" aan koppelen.

De theoloog K. H. Miskotte (1894-1976) heeft daarover in het midden van de vorige eeuw uitvoerig geschreven en gaf daarvan karakteristieken. Daar lijkt de antropologie van Oek de Jong goed bij te passen. Het mens-zijn wordt in de roman van De Jong – en ook in zijn vorige werk – niet bepaald door een roeping van hogerhand, ook niet door levensbeschouwelijke waarden, maar eerder door natuurlijke, aardse gegevens: het lichaam, de banden van het

bloed, de basale driften.

De romanheld wil zichzelf verstaan in deze natuurlijke, bijna biologische sfeer, die gesymboliseerd worden door oerelementen in de natuur. De steeds aanwezige Zeeuwse klei, het slik, de duistere diepte van het water en de mysterieuze oneindigheid – die krijgers gaandeweg een sacrale glans.

Moeder Dina is de eerste persoon die in de roman in beeld komt. Op dat moment, in 1952, is ze zwanger van hem. Abel is een "kind van de zonde": hij werd verwekt voordat het huwelijk is voltrokken. Met haar man, Lieuwe, botert het niet. Er gaapt een diepe kloof tussen beiden. Die zal in de loop van het verhaal alleen maar groter worden, totdat er tegen het slot van de roman een echtscheiding in het verschiet ligt.

Abel ontwikkelt een sterke gehechtheid aan zijn moeder, met wie hij karakter en temperament deelt. Beiden hebben ze een hekel aan vader en echtgenoot Lieuwe. Deze komt in beeld als een traditioneel mens („diep in zijn ziel stond geschreven dat alleen het aloude waar was") die zich voor Abels besef maar al te graag in het middelpunt zet.

Roorda sr. is buitengewoon actief

in het maatschappelijk leven, hij oogst successen als rector en als musicus. Dankzij zijn loopbaan verhuist het gezin van een Friese stad naar een stadje op Zuid-Beveland. Tegen het einde van de roman wordt hij gepolst voor een lidmaatschap van de Tweede Kamer.

Lichamelijke

De geschiedenis van het gezin is op zich niet bijzonder: kinderen worden geboren, groeien op, vriendjes komen en gaan en later zijn er voor Abel de vriendinnetjes die hem avontuurtjes bezorgen. De eigenlijke geschiedenis in deze roman is de innerlijke geschiedenis van Abel. Wat gebeurt er in zijn geest, in dat teruggetrokken karakter, dat merkwaardig en ook gemeen uit de hoek kan komen?

Vlak naast Abel staat de moederfiguur, die je als lezer ook van binnenuit leert kennen, net als Lieuwe en diens vader. De wisseling van het vertelperspectief brengt een karakteristiek aspect van deze roman in beeld: de erfelijkheid ofwel de verwantschap tussen de geslachten. Dat kwam ook al aan de orde in "Hokwerda's kind" (2002), destijds nog een

tikke scherper dan in deze nieuwe roman. Verwantschap met "Hokwerda's kind" blijkt ook uit de nadruk op primaire aspecten van het mens-zijn, zoals lichamelijke, geweld en seksualiteit.

Lispeling

Hoe je deze roman moet beoordelen of waarderen, is aan de lezer. Mogelijk zullen lezers van deze krant de roman niet willen lezen vanwege passages over seksuele handelingen. Tegelijk is helder dat er achter deze en andere passages een mensbeeld zit dat veel verder reikt dat het seksuele aspect op zichzelf. In deze roman schuilt een spirituele of religieuze grondlijn die alle afzonderlijke motieven (erfelijkheid, geweld, lichamelijke, natuur) tot een eenheid smeedt.

Dit valt goed te illustreren aan de hand van het steeds aanwezige water, dat een geheimzinnig fenomeen vormt voor de opgroeiende Abel. Hij ondergaat een bijzondere sensatie als hij de „lispeling van de zee" hoort. Het confronteert hem met het oneindige, met het mysterie dat voor zijn ervaring alles te maken heeft met het wezen van zijn bestaan.

Dat ervaart hij ook als hij de

weidsheid van een landschap tot zich laat doordringen, vooral op momenten dat hij helemaal alleen is. Op dergelijke momenten ervaart hij „het andere”, iets wat hem ontglipt maar tegelijk onweerstaanbaar aantrekt.

Opvallend is zijn fascinatie voor de wereld onder water: „In het stilstaande water zag hij de stelen van de waterlelies in het donker verdwijnen. Hij had als een kikker onder die bladeren willen zwemmen, in die halflichte wereld tussen de waterplanten. Maar ook was hij bang voor de modder en voor alles wat daarin op de loer lag.” Even verderop: „Het was een plek waar hij raakte aan een ander bestaan, leek het, aan een ander stuk van zichzelf.”

Nehalennia

Deze waterervaringen krijgen een expliciet een religieuze inkleuring, als Abel gefascineerd raakt door een tempel van Nehalennia, de heidense godin die ooit in de Zeeuwse regio geëerd en bewonderd werd. Die tempel werd onder water aangetroffen.

Hoe laat deze fascinatie zich begrijpen en wat roert zich in al die ervaringen van een religieus aandoend mysterie? De al genoem-

de theoloog Miskotte heeft als weinig anderen het heidendom weten te peilen, bijvoorbeeld in zijn boek "Edda en Thora" uit 1939. Volgens Miskotte is het heidendom een religieuze beaming van het leven, zoals zich dat aan ons voordoet. Je zou het ook „het leven dat rust in zichzelf” kunnen noemen, zoals Willem Barnard het ooit in de geest van Miskotte typeerde.

In die zeer aardse religie bestaat geen "tegenover", geen roeping van hogerhand. De heidense mens ervaart dat hij opgaat in het bestaande, deel is van het oneindige geheel. Er zit dus ook een sterk oneindigheidsbesef in –wat ook Abel sterk beleeft– maar het is niet de oneindigheid van een andere, metafysische wereld, bijvoorbeeld de werkelijkheid van God. De oneindigheid die Abel ervaart, is eerder de onpeilbare raadselachtigheid van hemzelf. De heidense mens viert uiteindelijk het mysterie van zijn eigen bestaan. Dat mysterie wordt geheiligd en gesacraliseerd in religieuze rituelen.

In deze lijn valt ook de licht freudiaanse sfeer in de roman te verklaren: de raadselachtige diepte van het ik herbergt die "andere

werkelijkheid", die als goddelijk ervaren wordt.

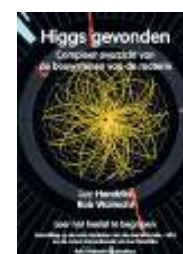
Kwijtgeraakt

Dat Oek de Jong zich ontpopt als een eigentijdse heiden is intrigerend. Ook voor mensen die compleet anders in het leven staan –bijvoorbeeld christenen– kan het zinvol zijn om deze manier van beleven en ervaren te peilen. Volgens Miskotte zat de heiden in elk mens, en vele gereformeerde vaders zeggen dat hem na. Er zijn weinig literaire auteurs die zo helder en zuiver het kompas afstemmen op een aardse, heidense spiritualiteit en tegelijk hun kaarten zo duidelijk op tafel leggen.

Oek de Jong nam zelf afstand van het gereformeerde geloof van zijn jeugd, maar het speuren naar en peilen van een religieuze oriëntatie heeft hij niet opgegeven. Voor mensen die anders dan hij hun heil zoeken in de kerk, is zonneklaar dat je met De Jongs aardse spiritualiteit de Ander bent kwijtgeraakt, en daarmee houdbare troost en gegronde hoop.

Oek de Jong spreekt op de CLO-Literaturredag op 3 november.

>>christelijkliteraiverleg.nl

natuurkunde

Higgs gevonden. Compleet overzicht van de bouwstenen van de materie, Luc Hendriks en Rob Walrecht; uitg. Rob Walrecht Productions, Amersfoort, 2012; ISBN 978 9077 052 35 8, 16 blz.; € 9,50.

tekst Bart van den Dikkenberg

Het kan nog kleiner dan de minuscule atomen; neem bijvoorbeeld de protonen en neutronen waaruit ze zijn opgebouwd. Nog weer kleiner zijn de elementaire deeltjes: quarks, leptonen en bosonen. Luc Hendriks en Rob Walrecht maken in "Higgs gevonden" op een heldere manier inzichtelijk hoe alle materie bestaat uit elementaire deeltjes en hoe ze zich verhouden met het higgsboson, dat onlangs is gevonden.

Na een algemene uitleg zoomen ze in op de bosonen, door hen „kracht-dragers" genoemd. Deze zijn verantwoordelijk voor de vier fundamentele natuurkrachten. Een daarvan is het foton, het lichtdeeltje dat verantwoordelijk is voor de elektromagnetische kracht. Opvallend genoeg ontbreekt in de opsomming een deeltje voor de zwaartekracht:

het graviton is nog zoek.

Dat was ook het geval met het higgsboson. Dat elementaire deeltje is nu, na 500 miljoen botsingen in deeltjesversneller LHC, vrijwel zeker ontdekt. Het wordt verantwoordelijk gehouden voor de massa van materie.

Net als een foton heeft het higgsboson het karakter van zowel een golf als een deeltje. Massa ontstaat wanneer een willekeurig elementaire deeltje door het overal aanwezige higgsveld beweegt. Daarin ontstaan higgsgolven zoals watergolven in water. Hoe meer het higgsveld het deeltje afremt, hoe hoger de higgsgolven, en hoe groter de massa van het deeltje.

De auteurs zijn erin geslaagd het abstracte verhaal met voorbeelden nog enigszins begrijpelijk te presenteren. Het instapniveau is echter vrij hoog: minimaal havo-eindexamen natuurkunde is een must.

christelijke roman

Wankelende zekerheden, Harry Kraus jr.; uitg. De Banier, Apeldoorn, 2012; ISBN 978 90 336 3223 5; 544 blz.; € 22,90.

tekst Anne-Minke Hakvoort

„Could I have this dance?" luidt de oorspronkelijke titel van Kraus' nieuwe medische roman. Deze titel raakt meteen de kern van het boek. Wally McCall lijdt namelijk aan de ziekte van Huntington, een verschrikkelijke ziekte die gepaard gaat met allerlei onwillekeurige bewegingen, ook wel vergeleken met een dans.

De grote vraag is nu of zijn dochter Claire draager is van deze erfelijke aandoening. Deze ziekte zou haar haar opleidingsplek binnen de studie tot chirurg kosten. Maar niemand wil duidelijkheid geven omtrent haar afkomst.

Hoe lopen de biologische lijnen in het verleden? Het ene na het andere geheim komt aan het licht. Wie is Claire eigenlijk? En welke dubbele rol speelt collega Brett in dit alles?

De antwoorden op deze

vragen maken "Wankelende onzekerheden" tot een verrassende en spannende roman. Kraus weet de lezer tot het einde toe op het verkeerde been te zetten, en bepaalde vragen zullen pas in de volgende twee delen van de Claire McCallserie beantwoord worden.

Het verhaal is doorspekt met medisch jargon. De hectic van het ziekenhuis, het zware leven van coassistenten, artsen en verpleegkundigen brengt Klaus op een realistische manier tot leven.

Claire is een interessant hoofdpersoon, een sterke vrouw met een vasthoudend karakter. Behalve naar haar afkomst gaat ze op zoek naar God. Zijn aanwezigheid is meer dan „een warm gevoel in de auto", zoals bij Claire, maar is te vinden in stilte, gebed en Zijn Woord, iets wat Claire zal gaan leren in deze driedelige serie.